

จัดทำโดย : กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ

ประเพณีสงกรานต์

ความหมายและความเป็นมาของประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีฉลองการขึ้นปีใหม่ของไทย ซึ่งโดยทั่วไปจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๓ - ๑๕ เมษายน ตรงกับเดือนห้าตามจันทรคติ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทยมีประเพณีสงกรานต์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ในกฎมณเฑียรบาล ซึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ตราขึ้น กล่าวถึงการพระราชพิธีเผด็จศึกและพระราชพิธีลดแฉัตรพระราชพิธีเผด็จศึกเป็นพิธีการเกี่ยวกับการตัดจากปีเก่าขึ้นสู่อปีใหม่ ส่วนพระราชพิธีลดแฉัตรนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ทรงสันนิษฐานว่า หมายถึงพระราชพิธีรดน้ำเดือน ๕ แสดงว่าประเพณีสงกรานต์ของหลวงมีมาตั้งแต่ต้นสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ในสมัยก่อนไทยใช้จุลศักราช การขึ้นปีใหม่จึงเป็นการขึ้นจุลศักราชใหม่

เสฐียรโกเศศอธิบายว่า คำว่า “สงกรานต์” มาจากภาษาสันสกฤตแปลว่า การเคลื่อนที่หรือการเคลื่อนย้าย หมายถึง การเคลื่อนย้ายของพระอาทิตย์จากราศีหนึ่งสู่อีกราศีหนึ่งตามความหมาย ในภาษาสันสกฤตสงกรานต์จึงเกิดขึ้นทุกเดือน ส่วนระยะเวลาที่คนไทยเรียกว่า “สงกรานต์” นั้น เป็นช่วงที่พระอาทิตย์เคลื่อนย้ายจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ นับว่าเป็นมหาสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ในแต่ละท้องถิ่น (สงกรานต์ ๔ ภาค)

สงกรานต์ภาคเหนือ (สงกรานต์ล้านนา) หรือ “ประเพณีปีใหม่เมือง” อันโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ เริ่มตั้งแต่ “วันสังขารล่อง” (๑๓ เม.ย.) ที่มีการทำความสะอาดบ้านเพื่อความ เป็นสิริมงคล “วันเนา” หรือ “วันเนา” (๑๔ เม.ย.) วันที่ห้ามใครตำท้อว่าร้ายเพราะจะทำให้โชคร้ายไปตลอดทั้งปี “วันพญาวัน” หรือ “วันเถลิงศก” (๑๕ เม.ย.) วันนี้ชาวบ้านจะตื่นแต่เช้าทำบุญตักบาตรเข้าวัดฟังธรรม ก่อนจะไปรดน้ำคำหัวขอขมาญาติผู้ใหญ่ในช่วงบ่าย “วันปากปี” (๑๖ เม.ย.) ชาวบ้านจะพากันไปรดน้ำเจ้าอาวาสตามวัดต่าง ๆ เพื่อขอขมาคารวะ และ “วันปากเดือน” (๑๗ เม.ย.) เป็นวันที่ชาวบ้านส่งเคราะห์ต่าง ๆ ออกไปจากตัวเพื่อปิดฉากประเพณีสงกรานต์ล้านนา

สงกรานต์ภาคอีสาน นิยมจัดกันอย่างเรียบง่าย แต่ว่ามากไปด้วยความอบอุ่น โดยคนอีสานจะเรียกประเพณีสงกรานต์ว่า “บุญเดือนห้า” หรือ “ตรุษสงกรานต์” และจะถือฤกษ์ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ เวลาบ่าย ๓ โมง เป็นเวลาเริ่มงานโดยพระสงฆ์จะตีกลองโฮมเปิดศักราช จากนั้นญาติโยมจะจัดเตรียมน้ำอาบหาบไปรวมกันที่ศาลาวัดเพื่อสงน้ำพระพุทธรูปแล้วต่อด้วยการรดน้ำดำหัว ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติผู้ใหญ่ เพื่อขอขมาลาโทษจากนั้นก็จะเป็นการเล่นสาดน้ำสงกรานต์กันอย่างสนุกสนาน

สงกรานต์ภาคใต้ ตามความเชื่อของประเพณีสงกรานต์แบบดั้งเดิมที่ภาคใต้แล้ว สงกรานต์เป็นช่วงเวลาแห่งการผลัดเปลี่ยนเทวดาผู้รักษาดวงชะตาบ้านเมืองพวกเขาจึงถือเอาวันแรกของสงกรานต์ (๑๓ เม.ย.) เป็น “วันส่งเจ้าเมืองเก่า” โดยจะทำพิธีสะเดาะเคราะห์สิ่งไม่ดีออกไป ส่วน “วันว่าง” (๑๔ เม.ย.) ชาวนครจะไปทำบุญตักบาตรที่วัด และสงน้ำพระพุทธรูป และวันสุดท้ายเป็น “วันรับเจ้าเมืองใหม่” (๑๕ เม.ย.) จะทำพิธีต้อนรับเทวดาองค์ใหม่ด้วยการแต่งองค์ทรงเครื่องอย่างสวยงามส่งท้ายสงกรานต์ประเพณีสงกรานต์

สงกรานต์ภาคกลาง เริ่มขึ้นในวันที่ ๑๓ เมษายน เป็นวัน “มหาสงกรานต์” วันที่ ๑๔ เป็น “วันกลาง” หรือ “วันเนา” วันที่ ๑๕ เป็นวัน “วันเถลิงศก” ทั้ง ๓ วันประชาชนจะประกอบพิธีทางศาสนา มีการทำบุญตักบาตร ปล่อยนกปล่อยปลา การกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ การสงน้ำพระ การขนทรายเข้าวัดก่อพระเจดีย์ทราย

ความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับสงกรานต์

๑. สงกรานต์ ที่แปลว่า “ก้าวขึ้น” “ย่างขึ้น” นั้นหมายถึง การที่ดวงอาทิตย์ ขึ้นสู่ราศีใหม่ อันเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทุกเดือน ที่เรียกว่าสงกรานต์เดือน แต่เมื่อครบ ๑๒ เดือนแล้วย่างขึ้นราศีเมษอีก จัดเป็นสงกรานต์ปี ถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของสุริยคติ ในทางโหราศาสตร์

๒. มหาสงกรานต์ แปลว่า ก้าวขึ้นหรือย่างขึ้นครั้งใหญ่ หมายถึงสงกรานต์ปี คือปีใหม่อย่างเดียว กล่าวคือ สงกรานต์หมายถึง ได้ทั้งสงกรานต์เดือนและสงกรานต์ปี แต่มหาสงกรานต์หมายถึง สงกรานต์ปีอย่างเดียว

๓. วันเนา แปลว่า “วันอยู่” คำว่า “เนา” แปลว่า “อยู่” หมายความว่า เป็นวันถัดจากวันมหาสงกรานต์มา ๑ วัน วันมหาสงกรานต์เป็นวันที่ดวงอาทิตย์ย่างสู่ราศีตั้งต้นปีใหม่ วันเนาเป็นวันที่ดวงอาทิตย์เข้าที่เข้าทาง ในวันราศีตั้งต้นใหม่เรียบร้อยแล้ว คืออยู่ประจำที่แล้ว

๔. วันเถลิงศก แปลว่า “วันขึ้นศก” เป็นวันเปลี่ยนจุลศักราชใหม่ การที่เปลี่ยนวันขึ้นศกใหม่มาเป็นวันที่ ๓ ถัดจากวันมหาสงกรานต์ ก็เพื่อให้หมดปัญหาว่า การย่างขึ้นสู่จุดเดิมสำหรับต้นปีนั้น

เรียบร้อยดี ไม่มีปัญหาเพราะอาจมีปัญหาดัดพันเกี่ยวกับชั่วโมง นาที วินาที ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์
ที่จะเปลี่ยนศก ถ้าเลื่อนวันเถลิงศกหรือวันขึ้นจุลศักราชใหม่มาเป็น วันที่ ๓ ก็หมายความว่า อย่างน้อย
ดวงอาทิตย์ได้ก้าวเข้าสู่ราศีใหม่ ไม่น้อยกว่า ๑ องศาแล้วอาจจะย่างเข้าองศาที่ ๒ หรือที่ ๓ ก็ได้

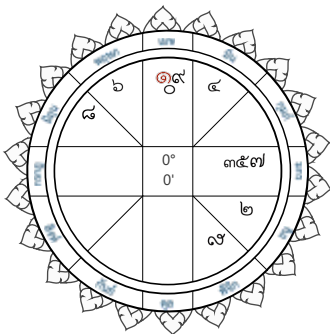

ที่มา : หนังสือ “ประเพณีสงกรานต์” เรียบเรียงโดย กระทรวงวัฒนธรรม

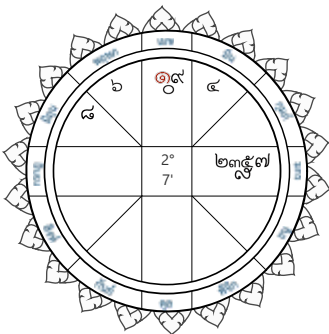
ประกาศสงกรานต์

พุทธศักราช 2563 จุลศักราช 1382 รัตนโกสินทรศก 239

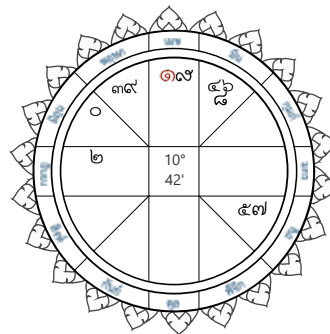
ปีชวด^[1] โทศก จันทรคติเป็น ปกติมาส อธิกวาร สุริยคติเป็น อธิกสุรทิน

สมมุติ วันเวลามหาสงกรานต์
วันจันทร์ที่ 13 เมษายน พ.ศ.2563 เวลา 21:27:00น. [2]
พระอาทิตย์ (๑) สถิตราศีเมษ 0 องศา 0 ลิปดา
เกณฑ์การคำนวณ จักรราศีวิภาค

สมมุติ วันเวลาเถลิงศก
วันพฤหัสบดีที่ 16 เมษายน พ.ศ.2563 เวลา 01:24:36น. [3]
พระอาทิตย์ (๑) สถิตราศีเมษ 2 องศา 7 ลิปดา
เกณฑ์การคำนวณ จักรราศีวิภาค

สมมุติ ดวงเมืองกรุงเทพฯ
วันอาทิตย์ที่ 21 เมษายน พ.ศ.2325 เวลา 06:54:00น.
ลัคนาสถิตราศีเมษ มหัทธโนภักษ์ (กรณีปกติ)
เกณฑ์การคำนวณ จักรราศีวิภาค

วันมหาสงกรานต์ ตรงกับ วันจันทร์ที่ 13 เมษายน เวลา 21 นาฬิกา 27 นาที 0 วินาที [2]

จันทรคติตรงกับ วันจันทร์ แรม ๖ ค่ำ เดือนห้า(๕) ปีชวด

นางสงกรานต์นามว่า นางโคราคะเทวี ทรงพาหุรัด ทัดดอกปีบ (กาสะลอง) อภรณ์แก้วมุกดาหาร ภักษาหารน้ำมัน
พระหัตถ์ขวาทรงขรรค์ พระหัตถ์ซ้ายทรงไม้เท้า เสด็จไสยาสน์ลิ้มเนตร (นอนลิ้มตา) มาเหนือหลังพยุคย์ (เสื่อ) เป็นพาหนะ

เกณฑ์พิธีกรรมศาสตร์ ปีนี้ ศุกร เป็นอธิบดีฝน บันดาลให้ฝนตก 600 ห่า
ตกในเขาวังจรัล 240 ห่า ตกในป่าหิมพานต์ 180 ห่า ตกในมหาสมุทร 120 ห่า ตกในโลกมนุษย์ 60 ห่า

เกณฑ์ธาราธิคุณ ตกราศีมีถุน ชื่อวาโย (ธาตลม) น้ำพอประมาณ พายุจัด

เกณฑ์นาคราชให้น้ำ ปีนี้ นาคราชให้น้ำ 1 ตัว ทำนายนว่า ฝนทรม

เกณฑ์ธัญญาหารชื่อ ป่าเซ ข้าวกล่าในไร่นา จะได้ 1 ส่วน เสีย 10 ส่วน คนทั้งหลายจะตกทุกข์ได้ยากลำบากแค้น เพราะกษัตริย์อาหารบวง จะฉิบหายเป็นอันมากแล ฯ

วันเถลิงศก ตรงกับ วันพฤหัสบดีที่ 16 เมษายน เวลา 1 นาฬิกา 24 นาที 36 วินาที [3]

จันทรคติตรงกับ วันพุธ แรม ๘ ค่ำ เดือนห้า(๕) ปีชวด

เกณฑ์อัตราเถลิงศก จุลศักราช 1382

เถลิงศก 2563
จุลศักราช 1382
มาศเกณฑ์ 17093

อวมาน 29
หรรคณ 504789
กัมมัทพล 753

อุจจพล 3208
ดิถี 24
วาร 5

กาลโยค จุลศักราช 1382

ศก 239	ธงชัย	อธิบดี	อุมาทว/อุมาสน [4]	โลกาวินาศ
วัน	พฤหัสบดี (5)	อาทิตย์ (1)	พุธ (4)	อังคาร (3)
ยาม	15:00-16:30น. 03:00-04:30น. (7)	07:30-09:00น. 19:30-21:00น. (2)	13:30-15:00น. 01:30-03:00น. (6)	13:30-15:00น. 01:30-03:00น. (6)
ราศี	ราศีมีน (11)	ราศีมีถุน (2)	ราศีกุมภ์ (10)	ราศีตุล (6)
ดิถี	แรม ๘ ค่ำ (23)	แรม ๑๑ ค่ำ (26)	แรม ๗ ค่ำ (22)	ขึ้น ๑๒ ค่ำ (12)
ภักษ์	อุตรรัท (26)	ปุษะ (8)	ปุร่าทัท (25)	เชษฐา (18)

กาลโยค ศก 239 เริ่มใช้หลังจากวันเวลาเถลิงศก (วันพฤหัสบดีที่ 16 เมษายน พ.ศ.2563 เวลา 01:24:36น.) เป็นต้นไป

คำทำนาย [5]

วันจันทร์ เป็นวันมหาสงกรานต์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ จะแพ้เสนาบดี ท้าวพระยาและนางพระยาทั้งหลาย , วันอังคาร เป็นวันเนา หมากพลู ข้าวปลาคงจะแพง จะแพ้อำมาตย์มนตรีทั้งปวง , วันพุธ เป็นวันเถลิงศก ราชบัณฑิต ปุโรหิตโหราจารย์ จะมีสุขสำราญเป็นอันมากแล ฯ , นางสงกรานต์ ไสยาสน์ลิ้มเนตร (นอนลิ้มตา) ประชาชนจะอยู่เย็นเป็นสุข